

بررسی و سنجش اعتماد اجتماعی در بین مرزنیسان شهرستان مریوان

کیومرث نعیمی^۱، وفا مهدیزاد^۲

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۲۰

چکیده

زمینه و هدف: اعتماد اجتماعی عاملی بسیار اساسی برای تداوم زندگی جمعی در دنیای پرمخاطره مدرن است. اعتماد اجتماعی در شهرهای مرزی تا حدودی متفاوت از شهرهای غیرمرزی. هدف این پژوهش بررسی اعتماد اجتماعی در شهر مرزی مریوان است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه پژوهش را شهروندان مریوان تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۰ نفر تعیین و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. داده‌ها به کمک پرسشنامه جمع‌آوری که جهت ارزیابی روایی و پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شده که مقدار آن بیشتر از ۰/۷ است و با استفاده از آزمون آماری T تک نمونه‌ای تحلیل شدند.

یافته‌ها و نتایج: پژوهش نشان داد وضعیت کلی اعتماد اجتماعی در شهر مرزی مریوان با میانگین ۲/۶۶ از حد متوسط پائین‌تر است. یافته‌های مربوط به اعتماد تعمیم یافته و اعتماد اعتماد به کنشگران سیاسی حاکی از آن است که این ابعاد در مریوان وضعیت خوبی ندارند و تنها بعد اعتماد بین شخصی در بین شهروندان شهر مریوان در وضعیت مطلوبی قرار دارد.

واژه‌های کلیدی

مرزنیسان، اعتماد اجتماعی، توسعه محلی، شهروندان، مریوان

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول)؛ kiomars.naimi@gmail.com

^۲ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه زنجان

مقدمه

اعتماد اجتماعی به عنوان مهمترین سازه سرمایه اجتماعی و یکی از جنبه های مهم روابط انسانی و اجتماعی و عاملی بسیار اساسی برای تداوم زندگی جمعی در دنیای پرمخاطره مدرن است و شرط ایجاد یک جامعه سالم، اعتماد اجتماعی متقابل بین اعضاء، مردم و مسئولان است (بهزاد، ۱۳۸۱: ۱۱۰). در سراسر مبادلات و روابط اجتماعی اعتماد همچون روان کننده ای، چرخ های کنش اجتماعی را راحت تر به حرکت در می آورد. بنابراین موضوع اعتماد تا بدان جا اهمیت دارد که می توانیم بگوییم مهم ترین مسأله نظم اجتماعی، چیزی جز اعتماد و همبستگی اجتماعی نیست، زیرا بدون انسجام و اعتماد نمی توان به دوام و پایداری نظم و امنیت جامعه خوشبین بود (لرنی، ۱۳۸۴: ۶۹).

پونتام^۱ این چنین می گوید که اعتماد از عناصر ضروری تقویت همکاری است و یک عنصر غیراختیاری و ناآگاهانه بوده و مستلزم پیش بینی رفتار یک بازیگر مستقل است (پونتام، ۱۳۸۰: ۲۲۹). در جوامع کوچک و به هم پیوسته این پیش بینی براساس چیزی انجام می شود که ویلیامز^۲ آن را «اعتماد صمیمانه»^۳ می نامید، یعنی اعتمادی که به آشنایی نزدیک با این فرد بستگی دارد. اما در جوامع بزرگتر و پیچیده تر، اعتماد غیرشخصی تر یا شکل غیرمستقیمی از اعتماد ضرورت دارد (از کیا و فیروز آبادی، ۱۳۸۳: ۵۴). اعتماد اجتماعی به میزان بسیار زیادی اختلال در روابط اجتماعی را کاهش می دهد و از این طریق ارتباط بسیار مؤثری در روابط بین مردم، حکومت، نهادها و گروه های واسطه بین مردم و حکومت دارد که ماحصل آن شکل گیری شبکه اعتماد^۴ و شعاع اعتماد^۵ می باشد. بنابراین گرچه اعتماد بی رویه آفاتی در پی دارد، اما کاهش اعتماد در جامعه آثار زیان بارتری در پی خواهد

-
1. Putnam
 2. Williams
 3. Sincere trust
 4. Trust Network
 5. Trust Radius

داشت. عدم توجه به اعتماد سبب تاخیر در کارها و هزینه بر شدن آنها، خلل در روابط و تعاملات و باعث ایجاد مشکلاتی در مشارکت اجتماعی، نظم اجتماعی، سلامت اجتماعی و به طور کلی توسعه همه جانبه می شود (منصور، ۱۳۸۴: ۱۴۴). باتوجه به مطالبی که بیان شد بحث اعتماد اجتماعی دارای اهمیت بسیار زیادی است حتی این مفهوم در نظام برنامه‌ریزی‌های توسعه هم مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا شهر مرزنشین مریوان باتوجه به موقعیت استراتژیکی که به لحاظ سیاسی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی دارد، بحث اعتماد اجتماعی را تا حدودی متفاوت تر نشان می‌دهد. لذا این پژوهش قصد دارد به این پرسش پاسخ دهد که وضعیت مولفه‌های اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر مرزنشین مریوان چگونه است؟

اعتماد اجتماعی: به گفته زیمل^۱ اعتماد وقتی وجود خواهد داشت که آدم به کسی یا اصلی باور داشته باشد؛ اعتماد بیان کننده این احساس است که میان تصور ما از یک موجود و خود آن موجود پیوند و وحدت معینی وجود دارد و ادراک ما از آن موجود از تداوم معینی برخوردار است (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۳). دویچ^۲ رفتار اعتماد کردن را کنش‌هایی توصیف می‌کند که آسیب‌پذیری شخص نسبت به دیگری را که رفتارش در وضعیت ویژه‌ای تحت کنترل فرد نیست، افزایش می‌دهد. این تعریف، رفتار اعتماد کردن یا برقراری اعتماد را به وضعیت‌هایی محدود می‌کند که در آن زیان بالقوه بیشتر از منفعت بالقوه است (کلمن، ۱۳۸۶: ۱۵۹-۱۵۸). جیان فرانکو پوچی^۳ معتقد است که اعتماد میان اشخاص یک جهت‌گیری اخلاقی است که برای حفظ جامعه جمهوری باید میان اکثر افراد جامعه وجود داشته باشد (پوتنام و روبرت و رافائلا: ۱۳۸۰: ۱۵۹).

1 Ziml

2 Deutsch

3 Gianfranco Poggi

ویتگنشتاین^۱ اعتماد را موضوعی فرهنگی می‌شمارد که در آن ما به کسانی که به صورت چشمگیری به ما شبیه هستند و ارزش‌های فرهنگی مشترکی دارند اعتماد می‌کنیم (درانی و رشیدی، ۱۳۸۷: ۱۳).

فوکویاما به یک برداشت تعمیم یافته از اعتماد توجه می‌کند و آن را برحسب انتظار حاصل شده در درون یک اجتماع هنجارمند، که مبتنی بر رفتار تعاونی و هنجارهای مشترک است، تعریف می‌نماید (از کیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۸ و ۷). کریستانو کاستل فرانچی^۲ و رینو فالکونه^۳ نیز در ارتباط با اعتماد اجتماعی ویژگی‌هایی را مطرح می‌کنند که از جمله آن می‌توان به ریسک‌پذیری و ذهنی بودن آن اشاره کرد (مجدی، ۱۳۸۳: ۳۰۷).

با توجه به تعاریف مطرح شده می‌توان گفت که اعتماد اجتماعی شامل مجموعه‌ای از انتظارات، تعهدات اکتسابی و به لحاظ اجتماعی تایید شده می‌باشد که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی شان دارند. این تعریف در این پژوهش مدنظر قرار خواهد گرفت.

نظریه پردازان مختلفی به بحث درباره اعتماد اجتماعی پرداخته‌اند، اما در این پژوهش فقط به نظریات روبرت پوتنام^۴ و لومان^۵ که چهارچوب اصلی پژوهش را تشکیل می‌دهند، پرداخته می‌شود.

نظریه روبرت پوتنام: پوتنام در کتاب «دموکراسی و سنت‌های مدنی» اعتماد اجتماعی را به عنوان یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی مورد بحث قرار می‌دهد. وی معتقد است که شایع‌ترین شکل سرمایه اجتماعی، اعتماد است که تحت عنوان «منابع اخلاقی» شناخته می‌شود. منابعی که ذخیره شان در حین استفاده به جای کاهش، افزایش می‌یابد و در صورت عدم

¹ Wittgenstein

² Christano Castel Franchy

³ Reno Falcouna

⁴ Robert Putnam

⁵ Luhmann

استفاده کاهش می یابد. به زعم وی هر چه دو نفر بیش تر به یکدیگر اعتماد کنند، اعتماد متقابل شان فزونی می یابد (پوتنام، روبرت و رافائلا، ۱۳۸۰: ۲۹۰).

پوتنام معتقد است که یکی از وجوه خاص سرمایه های اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه ها این است که آنها به طور معمول یک کالای عمومی اند، بر خلاف سرمایه متعارف که یک کالای خصوصی است. وی اعتماد را یکی از اجزاء اصلی سرمایه اجتماعی می داند و اظهار می دارد که در مناطق مدنی ایتالیا (شمال) اعتماد اجتماعی مدت های مدید یکی از عناصر کلیدی اخلاقیات عمومی بوده که باعث تقویت پویای های اقتصادی و عملکرد حکومت شده است. همکاری بین قوه مقننه و مجریه، بین کارگر و کار فرما، بین احزاب سیاسی، بین حکومت و گروه های خصوصی و... اغلب ضروری می باشند. اما قرارداد و نظارت در این موارد اغلب پرهزینه و یا غیر ممکن است. اعتماد همکاری را تسهیل می کند و هر چه سطح اعتماد در جامعه بالاتر باشد احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود و خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می کند. به اعتقاد پوتنام پیوندهای خویشاوندی نقش خاصی در حل مشکلات عمل جمعی دارند اما امکان پوشش دادن بخش های وسیع تری از جامعه و بنابراین تقویت همکاری در سطح اجتماع توسط شبکه های مشارکت مدنی بیشتر است. به بیانی دیگر، پوتنام معتقد است که پیوندهای میان شخصی قوی (مانند خویشاوندی یا دوستی صمیمی) در تقویت همبستگی جامعه و عمل جمعی از اهمیت کم تری نسبت به پیوندهای ضعیف (مانند آشنایی و عضویت مشترک در انجمن - های فرعی) برخوردارند. پیوندهای ضعیف بیش از پیوندهای قوی توان ایجاد ارتباط بین اعضای گروه های کوچک متفاوت را دارا می باشند. وی سپس استنتاج می کند که اگر شبکه های افقی مشارکت مدنی به مشارکت جویان در حل مشکلات عمل جمعی کمک می کنند پس هر چه ساختار یک سازمان افقی تر باشد قاعدتاً آن باید بیش تر موفقیت نهادی را در اجتماع وسیعتر تقویت نماید. عضویت در گروه های برخوردار از نظم افقی (مانند باشگاه های ورزشی، تعاونی ها، انجمن های کمک متقابل، انجمن های فرهنگی

و اتحادیه ها داوطلبانه) باید ارتباط مثبتی با حکومت خوب داشته باشد. از آن جا که ویژگی های سازمانی احزاب سیاسی، حزب به حزب و منطقه به منطقه با هم متفاوت است (در بعضی عمودی و در بعضی دیگر افقی) قاعدتاً باید عضویت در حزب با حکومت خوب بی ارتباط باشد. میزان عضویت در سازمان های برخوردار از نظم سلسله مراتبی (مانند مافیا یا کلیسای کاتولیک) باید رابطه ای منفی با حکومت خوب داشته باشد (پوتنام و همکاران، ۱۳۸۰: ۳۱۱-۲۹۸).

نظریه لومان! لومان میان دو مفهوم اعتماد و اطمینان تفاوت اساسی قائل شده و معتقد است که اعتماد با مفهوم ریسک و مخاطره پذیری، ارتباط نزدیک دارد و در دوران اخیر مطرح شد. به اعتقاد وی مفهوم مخاطره از شناخت این واقعیت ریشه می گیرد که پیامدهای پیش بینی نشده ممکن است در نتیجه فعالیت ها یا تصمیم های ما آدم ها پیش آیند. لذا مخاطره مستلزم هشیاری به شرایط مخاطره است، حال آنکه اطمینان چنین معنایی را دربر نمی گیرد. اطمینان به معنایی که لومان به کارش می برد، به رویکرد کم و بیش مسلم انگاشته ای اطلاق می شود که بنابر آن، چیزهای آشنا همچنان استوار باقی خواهند ماند. به اعتقاد وی هر کجا که اعتماد مطرح باشد، فرد برای تصمیم گیری درباره در پیش گرفتن یک مسیر کنش خاص، شقوق گوناگونی را آگاهانه در ذهن دارد. کسی که اتومبیل دست دوم را به جای اتومبیل نو می خرد، مخاطره یک خرید بی مصرف را به جان می خورد. خریدار برای آن که از این رخداد پرهیز نماید، به فروشنده یا اعتبار شرکت فروشنده اعتماد می کند. بدین سان فردی که شقوق گوناگونی را در نظر نمی گیرد در موقعیت اطمینان قرار دارد، حال آن که کسی که این شقوق را می شناسد و می کوشد با مخاطره ناشی از آن مقابله کند، درگیر اعتماد می شود (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۹-۳۷).

لومان از دیدگاهی خاص به بررسی اعتماد پرداخته که کمتر مورد توجه سایر نظریه پردازان واقع شده است. چرا که وی کارکرد اعتماد اجتماعی را در درون سیستم اجتماعی بررسی می کند و با نظم در جامعه مقایسه می کند. به نظر وی، کارکرد اعتماد در نظام اجتماعی این است که عدم تعین اجتماعی را کاهش و بدین ترتیب باعث افزایش قابلیت پیش بینی رفتارها می شود. اعتماد در واقع نوعی مکانیسم اجتماعی است که در آن انتظارات، اعمال و رفتارها تنظیم و هدایت می شود (قدیمی، ۱۳۸۶: ۳۳۴).

سطوح اعتماد اجتماعی: در یک تقسیم بندی کلی اعتماد را می توان در چهار سطح مورد بررسی قرار داد، اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم یافته، اعتماد به کنشگران سیاسی و اعتماد بنیادین.

اعتماد بین شخصی؛ اعتماد بین شخصی شکلی از اعتماد است که در روابط چهره به چهره خود را نشان می دهد. این شکل از اعتماد موانع ارتباطی را مرتفع می سازد و با کاستن از حالت دفاعی، بسیاری از تعاملات روزانه را موجب می شود. اعتماد بین شخصی حوزه ای از تعاملات میان عشاق، دوستان و همکاران و همچنین اعتماد میان رئیس و کارمند، سرپرست و کارگر، معلم و شاگرد، فروشنده و مشتری، پزشک و بیمار و... را در بر می گیرد. مشکل اصلی اعتمادی که از تجربه تعامل شخصی ایجاد می شود محدود بودن قلمرو آن است و در جامعه ای که تحرک و نیازها به همکاری با غریبه ها و اتکا به آن ها یکی از ویژگی های برجسته آن است چندان راه گشا نیست (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۱۰).

اعتماد تعمیم یافته؛ اعتماد تعمیم یافته را می توان داشتن حسن ظن نسبت به اکثریت افراد جامعه جدای از تعلق آن ها به گروه های قومی و قبیله ای تعریف نمود (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۹) به نظر سلمی^۱ اعتماد تعمیم یافته یا اخلاقی مبتنی بر تجارب شخصی ما نیست بلکه بیشتر مبتنی بر نگاه ما به جهان است که از والدین خود یاد می گیریم و کاملاً باثبات و محکم

است و در طول زمان توسط نمونه‌های اتفاقی خیانت یا قربانی (بی‌اعتمادی) از بین نمی‌رود (بختیاری، ۱۳۸۹: ۲۴). موضوع این اعتماد به عنوان مهم‌ترین عنصر نگرشی سرمایه اجتماعی قلمداد شده و از آن جهت متمایز کردن جوامعی که دارای سرمایه اجتماعی سطح بالا هستند نسبت به جوامعی که دارای سطح پایین سرمایه اجتماعی هستند استفاده می‌شود. این نوع اعتماد در سطحی گسترده‌تر از خانواده، دوستان و آشنایان قرار می‌گیرد. زتومکا^۱ معتقد است هدف یا جهت‌گیری اعتماد ممکن است معطوف به جنسیت (من به زن‌ها اعتماد دارم، اما به مردها اعتماد ندارم)، سن (من به افراد میان‌سال اعتماد دارم و به افراد جوان اعتماد ندارم)، نژاد، قومیت، مذهب و... باشد (زتومکا، ۱۳۸۶: ۸۰-۸۱).

اعتماد تعمیم‌یافته بنا بر تعریف فوق متضمن نکات زیر است:

- اعتماد تعمیم‌یافته تنها به افرادی که باهم تعامل دارند و میانشان روابط چهره به چهره برقرار است محدود نمی‌شود؛
- اعتماد تعمیم‌یافته مرزهای خانوادگی، قومی و محلی را در می‌نوردد و در سطح ملی گسترش می‌یابد؛
- اعتماد تعمیم‌یافته حوزه‌ای از کسانی که با ما تعامل دارند یا بالقوه می‌توانند داشته باشند را دربر می‌گیرد؛
- اعتماد تعمیم‌یافته پدیده نسبتاً جدیدی است که با شکل‌گیری دولت‌های مدرن یا دولت-ملت مطرح می‌شود؛
- در جامعه کاملاً سنتی نیاز چندانی به اعتماد تعمیم‌یافته نیست، زیرا مرزهای مشخصی بین خودی و بیگانه و همچنین بین دوست و دشمن وجود دارد. اعتماد در جامعه سنتی محدود به کسانی است که به آن جمع تعلق دارند و هر کس خارج از آن قرار گیرد مظنون و مشکوک است (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۹).

اعتماد به کنشگران سیاسی؛ در جامعه مدرن الزاماً دو سوی فرایند ارتباط را ارتباط‌گران انسانی تشکیل نمی‌دهند، بلکه انسان‌ها گاهی با کنش‌گران غیرفردی ارتباط برقرار می‌کنند. به این ترتیب شکل دیگری از اعتماد مطرح می‌شود که متوجه ساختارهای غیرشخصی است.

اعتماد بنیادین؛ اعتماد بنیادی نگرشی است که فرد نسبت به خود و دنیای پیرامون خود دارد و موجب تقویت این احساس می‌شود که افراد و امور دنیا قابل اعتماد و دارای ثبات و استمرار هستند (گیدنز، ۱۳۷۸: ۲۳). اریک اریکسون^۱ روانکاو نامدار معتقد است این اعتماد، محصول فرایندهای دوره نوزادی است. اگر دیگران نیازهای اصلی و مادی و عاطفی نوزاد را تامین کنند، حس اعتماد در کودک به وجود می‌آید، اما عدم تامین این نیازها، سبب می‌شود نوعی بی‌اعتمادی نسبت به جهان، به‌ویژه در روابط شخصی به وجود آید (جوهری و بالاخانی، ۱۳۸۵: ۴).

پیشینه پژوهش: در این بخش مطالعات انجام شده در حوزه موضوعی اعتماد اجتماعی مرزنشینان مرور شده است.

قدیمی، مهدی (۱۳۸۶)، به بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان پرداخته است. آن‌ها در پژوهش خود دریافته‌اند که از نظر دانشجویان دانشگاه‌های زنجان بین برخی از مولفه‌های اثرگذار بر اعتماد اجتماعی رابطه شدید وجود دارد و این رابطه بین بعضی دیگر از مولفه‌ها از جمله (منزلت اجتماعی، اقتدار اجتماعی) حالت متوسطی دارند.

توکلی و تاج‌بخش (۱۳۸۷)، به تحلیل سرمایه اجتماعی مرزنشینان سیستان پرداخته و رابطه آن با اعتماد بررسی نموده‌اند. آن‌ها در پژوهش خود دریافته‌اند که عمده‌ترین عامل حراست از مرزها توسط اجتماعات محلی نیز سرمایه و اعتماد اجتماعی است و در

1 Erik Erikson

صورتی که اندیشه رشد نقاط شهری در مناطق مرزی با هزینه تخلیه روستاها توأم باشد، که در آنها سرمایه اجتماعی بیشتر است، قطعاً این اندیشه نامناسب خواهد بود و با ضرورت های ژئوپولیتیکی منافات خواهد داشت.

هزارجریبی و صفری شالی (۱۳۸۸)، به بررسی عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی شهروندان پرداخته اند. آن ها در پژوهش خود دریافته اند که دایره اعتماد فقط شامل فامیل و اجتماع محلی نمی شود بلکه میزان آن در ارتباط با سازمانها، نهادها و اصناف نیز مطرح می شود. اما نتیجه بررسی نشان داده است که افزایش هر واحد از سه متغیر اخیر؛ پایگاه اقتصادی و اجتماعی، بیگانگی اجتماعی و احساس محرومیت پاسخگویان، میزان اعتماد اجتماعی به مقدار ۰,۰۵ کاهش یافته است.

رفعیان و همکاران (۱۳۹۲)، به رابطه تحول کارکرد مرز با ارتقای وضعیت پیرامونی شهرهای مرزی (مطالعه موردی: شهرهای مرزی بانه و سقز) پرداخته اند. آن ها در پژوهش خود دریافته اند که ارتقای وضعیت پیرامونی شهرهای مرزی با تحول کارکرد مرز از دیدگاه فعالان تجارت میان مرزی و خبرگان و مسئولان محلی به ترتیب دارای ۵۱ و ۵۰ درصد همبستگی است و از میان شاخص های سازنده تحول کارکرد مرز، توسعه زیرساخت های ارتباطی و کاهش فاصله اجتماعی - فرهنگی با ساکنان آن سوی مرز مهمترین تاثیر را در تحول کارکرد مرز در منطقه مورد مطالعه داشته اند.

رضاپور و همکاران (۱۳۹۵)، به مطالعه و بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی در بین مرزنشینان کرد و ترکمن در مناطق مرزی خراسان شمالی پرداخته اند. آن ها در پژوهش خود دریافته اند که بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه ی معناداری وجود دارد. از سوی دیگر بر اساس نتایج آماره همبستگی جزئی از بین مؤلفه های سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه ها توانسته است تا ۴۹٪ نوسانات میزان احساس امنیت اجتماعی را تبیین نموده و به همین ترتیب اعتماد

اجتماعی ۴۵٪ و انسجام اجتماعی ۱۹٪. نوسانات میزان احساس امنیت اجتماعی مرزنیسان را پوشش می دهند.

یکی از تفاوت های پژوهش حاضر با دیگر پژوهش ها این است که بحث اعتماد اجتماعی در شهرهای مرزی به دلیل موقعیت استراتژیکی که به لحاظ سیاسی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی دارند تا حدودی متفاوت تر از شهرهای غیر مرزی است.

قلمرو پژوهش: قلمرو مکانی این پژوهش شهر مریوان که یکی از شهرهای مهم استان کردستان به شمار می رود که در ۱۲۵ کیلومتری غرب سنندج، مرکز استان کردستان قرار دارد. دارای طول جغرافیایی شرقی حداکثر بین ۴۵ دقیقه و ۴۶ درجه و حداقل بین ۵۸ دقیقه و ۴۵ درجه و عرض شمالی حداکثر ۴۸ دقیقه و ۳۵ درجه و حداقل بین ۱۹ دقیقه و ۳۵ درجه نصف النهار گرینویچ قرار دارد که در ارتفاع ۱۳۲۰ متری از سطح دریای آزاد قرار دارد. مریوان از شمال به سقز، از شمال شرقی به دیواندره، از شرق به سنندج، از جنوب شرقی به سروآباد و از شمال غربی به دره شلیر و از غرب کشور هم به شهر پنجوین شهرستان سلیمانیه کشور عراق با ۱۰۰ کیلومتر مرز مشترک منتهی می شود. جمعیت شهر مریوان براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰: ۱۱۰ هزار و ۴۶۴ نفر می باشد. (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰). شهرهای مریوان و سقز و بانه و سروآباد جزء مناطق مرزی استان کردستان هستند که هم مرز با استان سلیمانیه اقلیم کردستان عراق می باشند.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه پژوهش را شهروندان مریوان تشکیل داده اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۰ نفر تعیین و به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. داده ها به کمک پرسشنامه جمع آوری آوری که جهت ارزیابی روایی و پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده

شده که مقدار آن بیشتر از ۰/۷ است و با استفاده از آزمون آماری T تک نمونه‌ای تحلیل شدند.

در پژوهش حاضر برای سنجش اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر مریوان از سه مولفه اعتماد بین شخصی [اعتماد به اعضای خانواده، اعتماد به خویشاوندان، اعتماد به دوستان، اعتماد به همسایگان]، اعتماد تعمیم یافته [اعتماد به مردم، صداقت مردم، برگرداندن کیف گم شده توسط مردم، سوار کردن غریبه در شب، کمک به فرد غریبه در شب، دادن موبایل به فرد غریبه برای استفاده، قرض دادن پول به فرد غریبه، یکی بودن ظاهر و باطن افراد] و اعتماد به کنشگران سیاسی [اعتماد به نمایندگان مجلس، اعتماد به اعضای شورای اسلامی شهر، اعتماد به مدیران ارشد استان مانند استاندار، اعتماد به شهردار، اعتماد به مسئولین سیاسی شهر مانند فرماندار] استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۴۳/۳ درصد پاسخگویان زن و ۵۶/۷ درصد آنان نیز مرد می‌باشند. به لحاظ وضعیت تأهل ۳۸/۳ درصد پاسخگویان مجرد ۶۱/۷ درصد نیز متأهل می‌باشند و به لحاظ تحصیلات نیز ۴ درصد پاسخگویان بی‌سواد که کمترین درصد را داراست و بیشترین درصد مربوط به سطح فوق دیپلم و لیسانس با ۴۳ درصد می‌باشد. این داده‌ها در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی جامعه پژوهش

متغیر	تعداد	درصد
جنسیت	زن	۴۳/۳
	مرد	۵۶/۷
	کل	۱۰۰
وضعیت تأهل	مجرد	۳۸/۳
	متاهل	۶۱/۷
	کل	۱۰۰
تحصیلات	بیسواد	۴
		۱۲

۸	۲۴	ابتدایی
۲۸/۳	۸۵	دیپلم
۴۳	۱۲۹	فوق دیپلم و لیسانس
۱۶/۷	۵۰	فوق لیسانس و دکتری
۱۰۰	۳۰۰	کل

بررسی سن پاسخ دهندگان نشان می دهد که بیشترین تعداد در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله قرار دارد که ۲۸ درصد پاسخگویان را شامل می شود. کمترین تعداد نیز به گروه بالاتر از ۶۴ سال اختصاص دارد که ۲/۷ درصد پاسخگویان را دربر می گیرد.

جدول ۲: وضعیت سن جامعه پژوهش

گروه سنی	تعداد	درصد	گروه سنی	تعداد	درصد
۲۴-۲۰	۸۴	۲۸	۴۹-۴۵	۱۹	۶/۳
۲۹-۲۵	۵۵	۱۸/۳	۵۴-۵۰	۲۰	۶/۷
۳۴-۳۰	۳۲	۱۰/۷	۵۹-۵۵	۱۲	۴
۳۹-۳۵	۲۹	۹/۷	۶۴-۶۰	۱۰	۳/۳
۴۴-۴۰	۳۱	۱۰/۳	۶۴ به بالاتر	۸	۲/۷

یافته‌های استنباطی: در این قسمت یافته‌های استنباطی پژوهش ارائه می شود.

سنجش وضعیت اعتماد اجتماعی از طریق آزمون T: در این قسمت ابتدا وضعیت مولفه‌های اعتماد اجتماعی ارائه و در نهایت وضعیت کلی اعتماد اجتماعی از طریق آزمون T تک نمونه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۳ آمده، بررسی گویه‌های مربوط به اعتماد بین شخصی نشان می دهد که بیشترین تعداد به گزینه «بسیار زیاد» در گویه «اعتماد به اعضای خانواده» مربوط می شود که ۷۰ درصد پاسخگویان آن را انتخاب کردند. کمترین تعداد نیز به گزینه‌های «کم» و «بسیار کم» در همان گویه اختصاص دارد که به ترتیب ۱/۷ و ۲ درصد این دو گزینه را انتخاب نمودند. بررسی میانگین‌ها نیز نشان می دهد که بیشترین میانگین به گویه «اعتماد به اعضای خانواده» مربوط

می شود که میزان آن ۴/۵۷ از ۵ و کمترین میانگین نیز با ۲/۸۷ به گویه «اعتماد به همسایگان» اختصاص دارد.

جدول ۳: بررسی تفصیلی میزان اعتماد بین شخصی جامعه پژوهش

میانگین	کل		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		گویه‌ها
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۴/۵۷	۱۰۰	۳۰۰	۲	۶	۱/۷	۵	۴	۱۲	۲۲/۳	۶۷	۷۰	۲۱۰	اعتماد به اعضای خانواده
۳/۷۵	۱۰۰	۳۰۰	۲/۷	۸	۹/۷	۲۹	۲۶	۷۸	۳۳/۳	۱۰۰	۲۸/۳	۸۵	اعتماد به خویشاوندان
۳/۳۸	۱۰۰	۳۰۰	۴/۳	۱۳	۱۱/۳	۳۴	۴۰/۳	۱۲۱	۳۰/۳	۹۱	۱۳/۷	۴۱	اعتماد به دوستان
۲/۸۷	۱۰۰	۳۰۰	۱۰/۷	۳۲	۲۵/۷	۷۷	۳۶	۱۰۸	۲۱	۶۳	۶/۷	۲۰	اعتماد به همسایگان

یافته های مربوط به اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به غریبه‌ها) حاکی از آن است که بیشترین تعداد به گزینه «بسیار کم» در گویه «قرض دادن پول به فرد غریبه» مربوط می شود که در واقع ۳۵/۳ درصد پاسخگویان پول به غریبه قرض نمی دهند و کمترین تعداد نیز با اختلاف بسیار کم با دیگر گویه‌ها به گزینه «بسیار زیاد» در گویه «یکی بودن ظاهر و باطن افراد» اختصاص دارد که میزان آن ۵ درصد می باشد. در واقع ۵ درصد پاسخگویان معتقدند که تاحد بسیار زیادی ظاهر و باطن افراد یکی است. همچنین مقایسه میانگین‌ها با اختلافات بسیار کم در گویه‌ها نشان می دهد که بیشترین میانگین ۲/۳۰ از ۵ به گویه «میزان صداقت مردم» و کمترین میانگین ۲/۱۲ به گویه «یکی بودن ظاهر و باطن» مربوط می شود.

جدول ۴: بررسی تفصیلی میزان اعتماد تعمیم یافته جامعه پژوهش

میانگین	کل		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		گویه‌ها
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲/۲۹	۱۰۰	۳۰۰	۲۷/۳	۸۲	۳۲/۷	۹۸	۲۶/۷	۸۰	۱۰	۳۰	۳/۳	۱۰	دادن موبایل به فرد غریبه برای استفاده
۲/۳۰	۱۰۰	۳۰۰	۲۳/۳	۷۰	۳۶/۳	۱۰۹	۲۹/۷	۸۹	۸	۲۴	۲/۷	۸	میزان صداقت مردم
۲/۲۶	۱۰۰	۳۰۰	۲۸	۸۴	۳۳	۹۹	۲۷	۸۱	۹	۲۷	۳	۹	کمک به فرد غریبه در شب
۲/۲۱	۱۰۰	۳۰۰	۲۹/۳	۸۸	۳۳	۹۹	۲۷/۳	۸۲	۸/۳	۲۵	۲	۶	میزان اعتماد به مردم
۲/۱۴	۱۰۰	۳۰۰	۳۵/۳	۱۰۶	۲۹/۷	۸۹	۲۳/۷	۷۱	۸/۷	۲۶	۲/۷	۸	قرض دادن پول به فرد غریبه
۲/۱۷	۱۰۰	۳۰۰	۳۳/۷	۱۰۱	۲۹/۳	۸۸	۲۵/۷	۷۷	۸/۷	۲۶	۲/۷	۸	سوار کردن غریبه در شب
۲/۱۲	۱۰۰	۳۰۰	۳۴	۱۰۲	۳۰/۳	۹۱	۲۶/۷	۸۰	۷/۳	۲۲	۱/۷	۵	یکی بودن ظاهر و باطن افراد
۲/۱۴	۱۰۰	۳۰۰	۳۳/۳	۱۰۰	۳۱	۹۳	۲۶/۳	۷۹	۷	۲۱	۲/۳	۷	برگرداندن کیف گم شده توسط دیگران

یافته‌های مربوط به اعتماد به کنشگران سیاسی نشان می‌دهد که میانگین در اکثر گویه‌ها نزدیک به هم هستند و نمی‌توان بروی اختلاف آنها بحث کرد. در واقع میزان اعتماد به کنشگران سیاسی در اکثر گویه‌ها با اختلافات بسیار کم در سطح پائینی قرار دارد.

جدول ۵: بررسی تفصیلی میزان اعتماد به کنشگران سیاسی جامعه پژوهش

میانگین	کل		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		گویه‌ها
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲/۱۴	۱۰۰	۳۰۰	۳۳/۳	۱۰۰	۳۰/۳	۹۱	۲۷/۳	۸۲	۷	۲۱	۲	۶	اعتماد به اعضای شورای شهر
۲/۱۲	۱۰۰	۳۰۰	۳۴/۳	۱۰۳	۳۰	۹۰	۲۷	۸۱	۶/۷	۲۰	۲	۶	اعتماد به شهردار
۲/۱۴	۱۰۰	۳۰۰	۳۴	۱۰۲	۲۹/۷	۸۹	۲۶/۷	۸۰	۷/۷	۲۳	۲	۶	اعتماد به نمایندگان مجلس
۲/۱۳	۱۰۰	۳۰۰	۳۴	۱۰۲	۳۰	۹۰	۲۶/۷	۸۰	۷/۳	۲۲	۲	۶	اعتماد به فرماندار
۲/۱۴	۱۰۰	۳۰۰	۳۳/۳	۱۰۰	۳۰/۷	۹۲	۲۶/۷	۸۰	۷	۲۱	۲/۳	۷	اعتماد به استاندار

در نهایت خروجی آزمون T جهت سنجش مولفه‌های اعتماد اجتماعی در جدول شماره ۶ و ۷ ارائه شده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که اعتماد بین شخصی در بین شهروندان شهر مریوان با کسب بالاترین میانگین ۳,۶۴ در وضعیت مطلوبی قرار دارد. همچنین مولفه‌های دیگر اعتماد تعمیم یافته و اعتماد به کنشگران سیاسی به ترتیب با کسب امتیاز ۲/۱۳، ۲/۲۰ در وضعیت نامطلوبی هستند. در واقع می‌توان گفت مردم شهر مرزی مریوان اعتماد کمتری به کنشگران سیاسی دارند. همچنین سطح معنی‌داری محاسبه شده مولفه‌ها نیز در ناحیه‌ی آلفای ۵ صدم برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد. در نهایت وضعیت کلی اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر مریوان با میانگین ۲/۶۶ در وضعیت مطلوبی قرار ندارد، به خصوص در حوزه اعتماد به کنشگران سیاسی و اعتماد تعمیم یافته.

جدول ۶: نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای مولفه‌های اعتماد اجتماعی

	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۰/۹۵ اختلافات	
					حد پائین	حد بالا
اعتماد بین شخصی	۶۸/۳۲۰	۲۹۹	۰/۰۰۰	۳/۶۴۱۶۷	۳/۵۳۶۸	۳/۷۴۶۶
اعتماد تعمیم یافته	۳۷/۱۸۶	۲۹۹	۰/۰۰۰	۲/۲۰۴۵۸	۲/۰۸۷۹	۲/۳۲۱۳
اعتماد به کنشگران سیاسی	۳۵/۹۶۸	۲۹۹	۰/۰۰۰	۲/۱۳۵۳۳	۲/۰۱۸۵	۲/۲۵۲۲
اعتماد اجتماعی کل	۴۷/۷۷۱	۲۹۹	۰/۰۰۰	۲/۶۶۰۵۳	۲/۵۵۰۹	۲/۷۷۰۱

جدول ۷: نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای مولفه‌های اعتماد اجتماعی

	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد
اعتماد بین شخصی	۳۰۰	۳/۶۴	۰/۹۲۳۲۳	۰/۰۵۳۳۰
اعتماد تعمیم یافته	۳۰۰	۲/۲۰	۱/۰۲۶۸۵	۰/۰۵۹۲۹
اعتماد به کنشگران سیاسی	۳۰۰	۲/۱۳	۱/۰۲۸۲۷	۰/۰۵۹۳۷
اعتماد اجتماعی کل	۳۰۰	۲/۶۶	۰/۹۶۴۶۳	۰/۰۵۵۶۹

بحث و نتیجه‌گیری

با اهمیت یافتن مفهوم اعتماد در جامعه و توسعه همه جانبه، این مفهوم در برنامه‌ریزی‌های توسعه هم مورد توجه قرار گرفت تا آنجا که در قانون برنامه توسعه بدان اشاره شد. زتومکا، که در میان جامعه شناسان معاصر مبحث اعتماد اجتماعی را مورد عنایت ویژه قرار داده معتقد است که توجه به اعتماد اجتماعی ایده جدیدی نیست، بلکه یک جریان فکری با قدمت چندین قرن است. وی معتقد است که برخورداری جامعه جدید از ویژگی‌های منحصر به فردی چون آینده‌نگری، شدت وابستگی متقابل، گستردگی و تنوع جوامع، تزايد نقش‌ها و تمایز اجتماعی، بسط نظام انتخاب، پیچیدگی نهادها و افزایش ابهام، ناشناختگی

و تقویت گمنامی، غریبه بودن نسبت به محیط اجتماعی، توجه به اعتماد اجتماعی و نقش آن در حیات اجتماعی را جدی نموده است. بحث اعتماد اجتماعی در شهرهای مرزی تا حدودی متفاوت تر از شهرهای غیر مرزی است. در این راستا هدف این پژوهش بررسی اعتماد اجتماعی در شهر مرزی مریوان است. ابتدا تلاش شد که به تفصیل به بررسی وضعیت مولفه‌های اعتماد اجتماعی پرداخته شود؛ نتایج این بخش نشان داد که بیشترین میانگین به گویه «اعتماد به اعضای خانواده» مربوط می‌شود که میزان آن ۴/۵۷ و کمترین میانگین برابر ۲/۸۷ به گویه «اعتماد به همسایگان» اختصاص دارد. یافته‌های مربوط به اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به غریبه‌ها) حاکی از آن است که بیشترین تعداد در گویه «قرض دادن پول به فرد غریبه» مربوط می‌شود که در واقع ۳۵,۳ درصد پاسخگویان پول به غریبه قرض نمی‌دهند و کمترین تعداد نیز با اختلاف بسیار کم در گویه «یکی بودن ظاهر و باطن افراد» اختصاص دارد که میزان آن ۵ درصد می‌باشد. همچنین مقایسه میانگین‌ها با اختلافات بسیار کم در گویه‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میانگین ۲/۳۰ به گویه «میزان صداقت مردم» و کمترین میانگین ۲/۱۲ به گویه «یکی بودن ظاهر و باطن» مربوط می‌شود. یافته‌های مربوط به اعتماد به کنشگران سیاسی نشان می‌دهد که میانگین در اکثر گویه‌ها نزدیک به هم هستند. در واقع میزان اعتماد به کنشگران سیاسی در اکثر گویه‌ها با اختلافات بسیار کم در سطح پائینی قرار دارد. در نهایت خروجی آزمون T نشان می‌دهد که اعتماد بین شخصی در بین شهروندان شهر مریوان با کسب بالاترین میانگین ۳,۶۴ در وضعیت مطلوبی قرار دارد. همچنین مولفه‌های دیگر اعتماد تعمیم یافته و اعتماد به کنشگران سیاسی به ترتیب با کسب امتیاز ۲,۲۰، ۲,۱۳، در وضعیت نامطلوبی هستند. در واقع می‌توان گفت مردم شهر مرزی مریوان اعتماد کمتری به کنشگران سیاسی دارند. همچنین سطح معنی‌داری محاسبه شده مولفه‌ها نیز در ناحیه‌ی آلفای ۵ صدم برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد. در نهایت وضعیت کلی اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر مریوان با میانگین ۲,۶۶ در

وضعیت مطلوبی قرار ندارد بخصوص در حوزه اعتماد به کنشگران سیاسی و اعتماد تعمیم یافته می باشد.

منابع

- ازکیا، مصطفی و احمد فیروزآبادی (۱۳۸۳)، سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکلهای تولیدی، مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۲۰.
- ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری (۱۳۸۰)، بررسی رابطه اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان. نامه علوم اجتماعی. شماره ۱۷.
- امیر کافی، مهدی (۱۳۸۰)، اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن، فصلنامه نمایه پژوهشی، سال پنجم، شماره ۱۸.
- بختیاری، مهدی (۱۳۸۹)، بررسی اعتماد اجتماعی و برخی عوامل موثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان.
- بهزاد، داود (۱۳۸۱)، سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقا سلامت روان، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۶.
- پوتنام، روبرت، روبرت لئوناردی و رافائلا ناتتی (۱۳۸۰)، دموکراسی و سنت های مدنی: تجربه ایتالیا و درس هایی برای کشورهای در حال گذر، مترجم محمد تقی دل فروز، تهران: نشر روزنامه سلام.
- توکلی، مرتضی و کاظم تاج بخش (۱۳۸۷)، بررسی و تحلیل میزان سرمایه اجتماعی در مناطق شهری و روستایی مرزی سیستان، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۱۱، شماره ۲.
- جواهری، فاطمه و قادر بالاخانی (۱۳۸۵)، رسانه جمعی و اعتماد: بررسی تاثیر رسانه های جمعی بر اعتماد اجتماعی (مطالعه موردی شهروندان تهرانی)، مجله علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، سال سوم، شماره اول.
- درانی، کمال و رشیدی، زهرا (۱۳۸۷)، بررسی تعاریف، مفاهیم و چگونگی ایجاد سرمایه اجتماعی (با تاکید بر اعتماد اجتماعی)، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره ۱۸-۱۷.

- رضاپور، زهرا، نازمحمد اوتق و مرتضی امانی (۱۳۹۵)، مطالعه و بررسی رابطه‌ی میان سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی در بین مرزنشینان کرد و ترکمن در مناطق مرزی خراسان شمالی، پژوهشنامه مطالعات مرزی، شماره ۱۳.
- رفیعیان، مجتبی و جمشید مولودی، ابوالفضل مشکینی، عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری، کیومرث ایراندوست (۱۳۹۲)، رابطه تحول کارکرد مرز با ارتقای وضعیت پیرامونی شهرهای مرزی (مطالعه موردی: شهرهای مرزی بانه و سقز)، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۹.
- زتومکا، پیوتر (۱۳۸۶)، نظریه جامعه‌شناختی اعتماد، ترجمه غلامرضا غفاری، تهران: انتشارات شیرازه.
- قدیمی، مهدی (۱۳۸۶)، بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه های زنجان، پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۵۳.
- کلمن، جیمز ساموئل (۱۳۸۶)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷)، پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، راه سوم، بازسازی سوسیال دموکراسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر شیرازه.
- لرنی، منوچهر (۱۳۸۴)، جامعه شناسی امنیت، تهران: نشر رامین.
- مجدی، علی اکبر (۱۳۸۳)، پاسخ گویی و نقش آن در تقویت اعتماد اجتماعی، فصلنامه اندیشه، سال دهم، شماره سوم.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- منصور، جهانگیر (۱۳۸۴)، قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی کشور، تهران: نشر دوران.

- هزارجریبی، جعفر و رضا صفری شالی (۱۳۸۸)، بررسی عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی شهروندان، فصلنامه جامعه شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، دوره ۲۰، شماره ۴.

Archive of SID